

Négyszer a reneszánszról

Mátyás öröksége és Beatrix hozománya

A reneszánsz esztendőnek nyilvánított 2008-as év keretében Budapest négy vezető kulturális intézménye fogott össze, hogy egymást kiegészítve ünnepelje Mátyás trónra lépésének 550. évfordulóját. A reprezentatív tárlatok mind témaválasztásukban, mind pedig kronológiájukban kölcsönösen kiegészítik, illetve folytatják egymást. A hazai humanista műveltség korai korszakától a király uralkodásán át a reneszánsz kultúra kései kisugárzásáig nyújtanak áttekintést.

Az Országos Széchényi Könyvtár „*Csillag a holló árnyékában – Vitéz János és a magyar humanizmus kezdetei*” címmel, az intézmény jellegéhez illőn, a könyv kultuszát állítja június 15-én záródó kiállítása középpontjába. Vitéz János címerében a csillag, Hunyadi Mátyáséban pedig a holló szerepelt, így a rendezvény elnevezése áttételesen arra utal, hogy a királyi udvar fénye a maga korában és a későbbi kutatás számára egyaránt elhomályosította a főpapi környezet valós érdemeit. Általánosan még az sem ismert, hogy Vitéz János (1408-1472) egész életében soha le nem írta így a vezetéknevét, mivel szlavóniai származású volt, s eredetileg Johannes de Zrednának hívták. Személye összeköti a két, európai hírű és rangú uralkodó, Zsigmond és Mátyás király korát, mert mind a két udvarban befolyással bírt. Még Zsigmond idején alakult a különféle nemzetiségű tudósok kis társaságából az első magyar akadémia, amelynek tagjai – többek között – az itáliai Pier Paolo Vergerio és Aeneas Sylvius Piccolomini, a lengyel Szánoki Gergely és ő, a szlavón születésű Vitéz János voltak. Nagyváradi prépostsága idején saját könyvtárat állított össze, amely Itáliából beszerzett művekből állt. A könyveket közvetítő firenzei kereskedő, Bisticci feljegyzései szerint ebben minden tudományág képviselve volt. Az ókori történetíróktól, komédiaszerzőktől és költőktől az egyházatyák művein át egészen a középkori kortárs munkákig, minden érdekelte. A vallástudományi, szépirodalmi és természettudományi könyvek között a csillagászati kódexekre is nagy hangsúlyt fektetett. Ezt a gyűjtést esztergomi érseként is tovább folytatta, de a tisztségében őt követő

A négy tárlat közös plakátja

Beckensloer hercegprimás később magával vitte Salzburgba a kódexeket. Ötszáz esztendő távollétük után most tért vissza belőlük átmenetileg néhány, amikor Münchenből a köteteket jelenleg őrző Bayerische Staatsbibliothek a tárlatra kölcsön adta az eredeti példányokat. A kiállításon külön foglalkoznak a rövid életű pozsonyi egyetemmel is. 1467-ben nyitották meg, s Vitéz János kancellár saját korának leghíresebb asztrológusát, Regiomontanust és Giovanni Gatti teológust hívta meg professzornak meg. A híres nyomdászt, a német Hess Andrást is ő csábította a budai nyomdába, ahol rövidesen a Cronica Hungarorum, az első Magyarországon nyomtatott könyv került ki a sajtója alól.

A Budapesti Történelmi Múzeum június 30-ig „*Hunyadi Mátyás, a király – Hagyomány és megújulás a királyi udvarban*” címmel mutat be egy négyszáz tárgyból álló anyagot, amelyben a hazai egyházi és közgyűjtemények féltett kincsei mellett hatvanöt külföldről érkezett kiállítási anyag is szerepel. Már a határon túli kölcsönzők neve is sejteti azoknak a műtárgyaknak az értékét, amelyek most itthon is megismerhetők (számos festmény, szobor, kódex vagy iparművészeti alkotás most vendégeskedik először hazánkban). A firenzei Uffizi-képtár, a Bargello és a Medici-könyvtár, Rómából a vatikáni bibliotéka, Nápolyból a Capodimonte Múzeum és a Nemzeti Könyvtár, Modenából pedig az Este-gyűjtemény, Bécsből a Kunsthistorisches Museum három kollekciója, a Haus-, Hof- und Staatsarchiv, a Wien Museum, a Dom und Diözesenmuseum és a Wiener Stadt- und Landesarchiv, végül Csehországból pedig a brnoi Morva Galéria és az olomouci gyűjtemények küldtek különféle műveket. A Hunyadi család felemelkedésének ismertetésében a havasalföldi román származás dokumentálása éppúgy, szerepel, mint az a tény, hogy Mátyás nem, csak házasságon kívül született fia, János használta a Corvin családnevet. Első felsége, a cseh Podjebrad Katalin fiatalon belehalt első gyermekük születésébe, második felesége pedig a nápolyi király leánya, Aragóniai Beatrix lett, akitől nem származott törvényes utód, és férje

Itáliai majolika albarello (XVI. század) az Iparművészeti Múzeum tulajdonából

halála után mindent elkövetett Corvin János trónöröklése ellen. Az utókor fura fordulata, hogy miközben „nyögte Mátyás bús hadát Bécsnek büszke vára”, most épp az osztrák fővárosból érkeztek a tárlatra korabeli fegyverek, például az a díszkard, amelyet a magyar király adományozott a raguzai köztársaság rektorának, valamint a Bécs kiváltságait biztosító, sokpecsétes pergamen. A szélrózsa minden irányába szétszóródott világhírű Corvinákból a Széchényi Könyvtár saját tulajdonai mellé ezúttal firenzei, nápolyi, modenai és vatikáni kiegészítést kapott...

Az Iparművészeti Múzeumban szintén június végéig tart a „*Beatrix hozománya – Az itáliai majolikaművészet és Mátyás király udvara*” címmel rendezett látványos nemzetközi kiállítás, melyen a hazai anyag mellett főleg faenzai és pesaroi kiegészítések kaptak helyet. A Mátyás és Beatrix címereivel díszített, úgynevezett Corvin-tálak fényűző készletéből az utókorra maradt három példányt is olyan világhírű múzeumok adták kölcsön, mint a Metropolitan (New York), a Victoria and Albert (London) és a Phoebe A. Hearst Museum of Anthropology (Berkeley). Szerencsére a *Raffaello* tervei nyomán készült Medici-kárpitoknak a XVII. századi Rómában újrászótt másolatait eleve a magyar múzeum őrzi, akárcsak a *Leonardo* tervei nyomán készült – és mindmáig rejtélyekkel övezett – reneszánsz kori padlócsempéket, amelyek 1909-ben kerültek elő a felvidéki Farkashidán egy beomlott földalatti raktárból. Tárlatrendezői telitalálat, egyben a korabeli európai kulturális kapcsolatokra is kiváló példa Hans *Memling* olajképeinek másolata a madridi Thyssen-Bornemisza Gyűjteményből, amelyen egy hasonló formájú és díszítésű kancsó szerepel, mint ami Pesaróban készülhetett 1470-80 között, aztán pedig magyar földre került és itt is maradt mindmáig. Pesaro akkori ura, *Alessandro Sforza* megfordult Flandriában, ahonnan magával vitte Itáliába *Rogier van der Weyden* néhány festményét is.

A Magyar Nemzeti Galériában egészen július 27-ig lehet megtekinteni a „*Mátyás király öröksége – Késő re-*

Firenzei mázas kerámia korsó 1500 tájáról

Mértani mustrájú padlócsempe (XVI. század) itáliai mesterek budai műhelyéből

neszánsz művészet Magyarországon” című nagyszabású bemutatót, amely közel félezer műtárggyal, s szintén nemzetközi összefogással jött létre. A frissen restaurált táblaképek, kódexek, címeres nemesi levelek, festmények és szobrok,

valamint a különféle iparművészeti alkotások (ötvösművek, fazekas munkák és kegytárgyak) közül számosat először került a tárlókba, mivel csak nemrég bukkantak fel újra. Ízelítőként emeljük ki az erdélyi kultúrkörből származó két táblaképet (a Napba öltözött Asszonyt és Krisztus színeváltozását), valamint a csíksomlyói ferences templom egykori főoltárának középképet a Szűzanyával és szentekkel. Ugyancsak megemlítjük a Felvidékről érkezett, frissen restaurált szepességi Szent Katalin sorozatot és a hatalmas mérete miatt is ritkán kiállított kóruskönyvet, a Kassai Graduálét (a legnagyobb középkori kódexet). Ritkaság a *Sebastianus Ambrosius* tulajdonából származó héber nyelvű biblia is, amelyet a XVI. század végén használtak Magyarországon. Most került ismét egymás mellé a XII. század végén készült összetartozó keresztelőtál és kanna a soproni evangélikus gyűjteményből, illetve a budapesti Iparművészeti Múzeumból. Az erdélyi szász ötvösművesség legnagyobb alakja a reneszánsz és a barokk határán a Nagyszeben (Hermannstadt / Sibiu) városában működött *Sebastian Hann* volt, akitől szintén megtekinthetők alkotások. *Ferenczffy* Lőrinc királyi titkár kezdeményezte a XVII. században Magyarország történelmének újbóli megírását, amelynek szövegét *Elias Berger* udvari történétíró készítette el, míg az illusztráció *Isaac Maiot* dicsérik. A perzsaszőnyegek még ma is gyakoriak az erdélyi templomokban, de a török takarókból olykor miseruhák készültek, ám keleti hatást mutatnak az oltárterítők úri hímzései is. A liturgikus eszközök mellett a kor luxustárgyainak számítottak az itáliai fajanszok vagy a felvidéki és erdélyi mázas habán kerámiák is. Most ezekből is lehet látni jó néhányat. Persze még hosszan folytathatnánk a felsorolást...

W. I.